

קובץ מקורות לחיוב כתובה

א. מקורה של הכתובה והאם חיובה מן התורה או מדרבנן

1. חומש שמות פרק כ"ב פסוק ט"ו ובפסוק ט"ז בתרגומים ובדברי רש"י וברמב"ן

שם ועי"ש במזרחי.

" וְכִי יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אֶרְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה מִהֵרָה יִמְהַרְנָה לוֹ לְאִשָּׁה:

(טז) אַם מֵאֵן יִמָּאֵן אֲבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקַל כְּמֹהַר הַבְּתוּלָה:

תרגום אונקלוס:

(טו) וארי ישדיל גבר בתולתא דלא מארסא וישכוב עמה קיימא יקיימנה ליה לאתו:

(טז) אם מצבא לא יצבי אבואה למתנה ליה כספא יתקול כמוהרי בתולתא:

תרגום יונתן

(טו) וארום ישרגג גבר בתולתא דלא מארסא וישמש עמה מפרנא יפרין יתה ליה לאינתו:

(טז) אין לא חמאי ליה או דלא יצבי אבואה למתנה ליה כסף חמשין סלעין יתקנס הי כמפרוני

בתולתא:

מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דנזיקין פרשה יז

"מהור ימהרנה לו לאשה. למה נאמר, לפי שנאמר ונתן האיש השוכב עמה, יכול כשם שבתפוסה נותן מיד, כך במפותה נותן מיד, תלמוד לומר מהור ימהרנה לו לאשה, מגיד שהוא עושה עליו מהר, ואין מהר אלא כתובה שנאמר הרבו עלי מאד מוהר ומתן ואתנה כאשר תאמרו אלי ותנו לי הנערה לאשה. ועי"ש היטב.

מדרש בראשית רבה פרשה פ' אות ז' 'מוהר פרנן מתן פראפורון' (וראה עוד בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת תולדות פרשה סה "וקח לי משם שני גדיי עזים טובים אמר ר' חלבו אם מצאת הרי מוטב אם לאו הבא לי מפראפרנן שלי דאמר ר' חלבו שכך הכתיב לה שהוא מעלה לה שני גדיים בכל יום.)

רש"י:

(טו) וכי יפתה - מדבר על לבה עד ששומעת לו, וכן תרגומו וארי ישדל. שדול בלשון ארמי כפתוי בלשון עברי:

מהר ימהרנה - יפסוק לה מוהר כמשפט איש לאשתו, שכותב לה כתובה וישאנה: (טז) כמהר הבתולות - שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה באונס שנאמר (דברים כב כט) ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנער חמשים כסף:

רמב"ן:

(טו) וכי יפתה איש - מדבר על לבה, וכן תרגומו ארי ישדל, שדול בלשון ארמי כפתוי בלשון הקדש. מהר ימהרנה לו לאשה - יפסוק לה מוהר כמשפט איש לאשתו שכותב לה כתובה וישאנה. לשון רש"י. ואיננו נכון, אבל ענין הפתוי הטיית רצון בשקר, פן יפתה לבבכם (דברים יא טז), ויפת בסתר לבי (איוב לא כז), אם נפתה לבי על אשה (שם לא ט). ולכן האנשים אשר אין דעתם שלימה להשכיל ויטעה לבם בדברים בתחלת עיניהם יקראו פתאים, וכמו שאמר פתי יאמין לכל דבר (משלי יד טו). והמסית את הבתולה לשכב עמה יטה רצונה לחפצו בדברי שקר ונקרא מפתה:

ואונקלוס חלק הלשון למחלוקות, אמר כן ישדל, והוא לשון תחבולה ועסק אשר יעשה האדם עם אחר לעשות בו כרצונו, יהיה השתדלותו בדברים או במעשה, כי כן אמר בויאבק איש עמו (בראשית לב כה) וישתדל. ויונתן בן עוזיאל תרגם ושובבתיך ונתתי חכים בלחייך (יחזקאל לח ד) ואשדליך, ובתרגום מגלת רות איפה לקטת היום ואנה עשית (רות ב יט) ולאן אשתדלת למעבד, שם האיש אשר עשיתי עמו היום בעז (שם) דאישתדלית עימיה, כי תחבולת ענין אשר אדם מצדד לעשותו יקרא השתדלות, ואמרו במשנה (אבות ב ה) ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש, ובגמרא (ברכות נח א) לעולם ישתדל אדם לצאת לקראת מלכי ישראל, ובכתוב (דניאל ו טו) הוה משתדר להצלותה, משתדל ועושה תחבולות: ועל דעתי מזה הלשון הוא ומרד ואשתדור מתעביד בה (עזרא ד יט), מרד ותחבולה רבה, כי יחליפו האותיות האלה אף בלשון הקדש, מזלות (מ"ב כג ה) ומזרות (איוב לח לב), נמלצו (תהלים קיט קג) ונמרצו (איוב ו כה), מפלשי עב (שם לז לט) מפרשי עב (שם לו כט). וכן בארמית ואלו (דניאל ז ח) וארו (שם ז ז), שרשרת (להלן כח יד) אמרו בה חכמים (מקואות פ"י מ"ה) שלשלת. ויש נוסחאות שכתוב בהם במשנה (אבות ב ה) השתדר להיות איש. ולכן אמר אונקלוס כי יפתה ארי ישדל, ישובב וישובב את הבתולה בעיניהם רבים עד שישכב עמה. ובעבור כי פתוי הבתולות בעיניהם רבים פעם בדברים פעם בממון פעם בשקר שיטעה אותה, פעם באמת שרצונו לישא אותה לו לאשה, לא ייחד לו לשון ועשאו השתדלות, אבל בפן יפתה לבבכם (דברים יא טז) אמר בו דלמא יטעו:

ומה שפירש הרב במהר ימהרנה לו שיפסוק לה מהר כמשפט איש לאשתו שכותב לה כתובה, אינו אמת שהמפתה אם ישאנה אינו נותן קנס, ואם יגרשנה אחר הנשואין אין לה עליו כלום מן התורה, שהכתובה מדברי סופרים הוא. אבל פירוש מהר השלוחים שאדם משלח לארוסתו כלי כסף וכלי זהב ובגדים לצרכי החופה והנשואין, והם הנקראים סבלונות בלשון חכמים. וכך אמרו מוהרי הדרי (ב"ב קמה א). ואונקלוס אמר בהרבו עלי מאד מוהר ומתן (בראשית לד יב) אסגו עלי לחדא מוהרין ומתנן, ולא היה נודר להם לכתוב לה כתובות הרבה מאד, אבל המהר סבלונות כמו שפירשתי:

ויתכן שהיה הלשון נגזר מן מהרה חושה (ש"א כ לח), לפי שהוא הדבר הראשון הנמהר

בנשואין, כי החתן ממחר ומקדים לשלוח לפניו המנחה ההיא ואחרי כן הוא בא לבית חמיו לעשות הנשואין או השמחה, כמו שהזכירו חכמים סעודת סבלונות (פסחים מט א). ופירוש מהר ימהרנה לו לאשה, שישלח לה סבלונות וצרכי חופה להיות לו לאשה, רמז שהם יכולים לעכב. ואמר הכתוב בלשון הזה ולא אמר שיקחנה לו, כי אין מצוה עליו שישאנה רק אם רצה, ואם לא יחפוץ בה מתחלה יפרע. ואחרי כן אמר שאם ימאן אביה לתתה לו, שישקול על ידו כסף כמהר אשר יתנו האנשים לבתולות הנשואות להם, והטעם כי פסלה בעיני הבחורים ויצטרך אביה להרבות לה מתן והם לא יתנו לה מהר וראוי הוא שיפרענו המפתה: ואמרו רבותינו (כתובות י א) כי ענין המהר הזה הוא נקצב בענין האונס (דברים כב כט) כי הוא חמשים כסף, ודין האונס והמפתה שוין בזה, אבל חלק הכתוב בין אונס למפתה ששם נאמר ולו תהיה לאשה לא יוכל שלחה כל ימיו. והטעם, כי דרך ארץ להיות בחורי חמד מפתים בתולות, בנות הגדולים היפות, ואיננו הגון שיהא חוטא נשכר, ולכן פירש שלא ישאנה על כרחם וישלם להם. ובעבור שגם היא חטאה בדבר לא נתן עליו ענש שישאנה על כרחו ודי שישלם הקנס. ואחרי שישאנה לדעתה ודעת אביה הרי היא עמו ככל הנשים, אין לה עליו כתובה בתורה. וכן דרך בני הגדולים לאנוס בנות הפחותים במעלה אשר אין להם כח כנגדם, ולכן אמר באונס ולו תהיה לאשה, על כרחו: ועל דעת רבותינו (כתובות לט ב) גם שם בין היא בין אביה יכולין לעכב כי איננו הגון שיקחנה על כרחם, ויעשה עמה שתי רעות, ופעמים שתהיה נכבדת ממנו ולא יתכן שתתבזה בחטאו, והמשפט הישר שיהיו הנשואין בידה ולא בידו, שהוא ישאנה על כרחו שלא יהיו בנות ישראל הפקר לבעלי הזרוע. והנה הדין הזה איננו רק בנערה כדין האונס, אבל שם פירש הכתוב כי ימצא איש נערה בתולה (דברים כב כח), וכאן לא הזכיר נערה, והטעם, כי הנערה הנזכרת שם אינו אלא להוציא את הבוגרת שהיא אשה, אבל הקטנה גם היא בכלל, וכאן לא הוצרך להוציא את הבוגרת, כי בידוע שהמפתה הבוגרת שלא ישלם כלום כי מדעתה עשה, והאב אין לו בבתו שום זכות אחרי ימי הנעורים, כדכתיב (במדבר ל יז) בנעוריה בית אביה. ואמר כאן אם מאן ימאן אביה לתתה לו, לרמוז שהוא הנותן אותה לאיש, שהוא זכאי בכסף קדושה בקטנה ונערה, כמו שדרשו כל שבח נעורים לאביה (קידושין ג ב), אבל באונס הוצרך לכתוב נערה להוציא את הבוגרת, כי היה עולה על דעתנו שישלם אליה, אלא שגזרת הכתוב היא. והטעם, כי בעמדה על דעתה תשמר מאונס: ור"א אמר מהר לשון קישור, וכן ירבו עצבותם אחר מהרו (תהלים טז ד), ואיננו נכון, אבל הוא כמו שביארתי מדברי רבותינו ז"ל. ועל דעתי אחר מהרו, שהיו נמהרי לב לאל אחר ללכת אחריו במהירותם בלי השגחה ובלי דעת. ובדברי המדקדקים (הרד"ק בספר השרשים שרש אחר) שנתנו מהר לאל אחר, והטעם שנתנו לו זבח ומנחה:

בראשית פרק ל"ד ובפסוק י"ב 'הרבו עלי מאד מוהר ומתן' ובתרגום, רש"י ורמב"ן שם. רמב"ן:

מהר ומתן - מהר, כתובה, שהוא הדבר הנתן לבתולה, כדכתיב (שמות כב טז) כמהר הבתולות, והם סבלונות שהבחורים שולחים לבתולות כאשר ישאו אותן. ומתן, מגדנות או כסף וזהב לאביה ולאחיה. ובבראשית רבה (פ ז) אמרו מהר, פראנון. מתן, פרא פרנון, והם כתובה ונכסי מלוג בלשון ירושלמי, כלומר שיתן לה הוא משלו נכסים שיהיו שלה כנכסי בית אביה, ויהיו אצלו כנכסי מלוג:

בראשית פרק ל"א פסוק ט"ו ובתרגום ירושלמי שם "הלא נוקראין איתחשבינן ליה ארי זבין יתן וקא לא בעי למיהב לחוד כתובתן:"

וראה עוד שמואל א' פרק י"ח פסוק כ"ה
"ויאמר שאול כה תאמרו לדוד אין חפץ למלך במהר כי במאה ערלות פלשתים להנָקם באיבי המלך ושאול חשב להפיל את דוד ביד פלשתים:"

וברש"י בראשית פרק מ"ח פסוק י"ט 'אשר נתן לי אלוקים בזה' 'שטר אירוסין ושטר כתובה'

2. יש לעיין במשניות מסכת כתובות פרק א', פרק ד' משנה ט' עד סוף הפרק, פרק ה', פרק ו' פרק ז'. לשים לב לעיקרי דיני כתובה במשנה וסדרם.

3. עיין תוספתא פרק י"ב א' ובירושלמי סוף פרק ח' "בראשונה היתה מונחת כתובתה אצל אבותיה והיתה קלה בעיניו לגרשה וחזרו והתקינו שתהא כתובתה אצל בעלה אף על פי כן היתה קלה בעיניו לגרשה וחזרו והתקינו שיהא אדם לוקח בכתובת אשתו כוסות וקערות ותמחויים הדא דתנינן לא יאמר לה הרי כתובתיך מונחת על השולחן אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה חזרו והתקינו שיהא אדם נושא ונותן בכתובת אשתו שמתוך שאדם נושא ונותן בכתובת אשתו והוא מאבדה היא קשה בעיניו לגרשה והוא התקין שמעון בן שטח שלשה דברים שיהא אדם נושא ונותן בכתובת אשתו ושיהו התינוקות הולכין לבית הספר והוא התקין טומאה לכלי זכוכית" ובנוסח אחר בבבלי פ"ב:

תניא נמי הכי: בראשונה היו כותבין לבתולה מאתים ולא למנה מנה, והיו מזקינן ולא היו נושאין נשים, התקינו שיהיו מניחין אותה בבית אביה; ועדיין כשהוא כועס עליה, אומר לה לך

אצל כתובתיך, התקינו שיהיו מניחין אותה בבית חמיה, עשירות עושות אותה קלתות של כסף ושל זהב, עניות היו עושות אותה עביט של מימי רגלים; ועדיין כשכועס עליה, אומר לה טלי כתובתיך וצאי, עד שבא שמעון בן שטח ותיקן, שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתה.

ועי"ש בתוס' ובשיטה מקובצת שם.

ירושלמי כתובות פרק ג' הלכה ה' "תני רבי ישמעאל [שמות כב טז] כסף ישקול כמוהר הבתולות מגיד שהוא עושה אותן עליו מוהר ואין מוהר אלא כתובה כמה דאת אמר [בראשית לד יב] הרבו עלי מאד מוהר ומתן"

ירושלמי כתובות פרק א' הלכה ב'

חונה בשם שמואל בשקל הקודש רבי בא בר בינא אמר מטבע יוצא מתניתא מסייעה לר' בא בר בינא וחמש סלעים של בן במנה צורי שלשים של עבד חמשים של אונס ושל מפתה מאה של מוציא שם רע כולן בשקל הקודש במנה צורי ולא תנא כתובת אשה עמהן אמר ר' אבין כלום למדו מכתובת אשה לא מאונס וממפתה מכיון דתנינן האונס והמפתה כמאן דתנא כתובת אשה עמהן עד כדון בתולה אלמנה מאי אמר רבי חיננא דייה לאלמנה שטיטול מחצית בתולה אמר רבי חייא בר אדא אפילו ניתני כתובת אשה עמהן לית כל אילין רבנין פליגין רבי חנניה ורבי יונתן תריהון אמרין מטבע יוצא רבי יהושע בן לוי אמר מטבע יוצא ר' יעקב בר אחא רבי אימי רבי שמעון בן לקיש בשם ר' יודן נשייא מטבע יוצא אמר רבי יוחנן סלעים סבירניות מהגינות ירושלמיות אילין אמרין אכן ואילין אמרין אכן אלא אף הוא חזר וסבר דכוותהון ולית כל מיליאי אכן אילין אמרין אכן ואילין אמרין אכן הא אף הוא חזר ואמר דכוותהון אתא עובדא קומי דרבי חנינא באשה שהיתה כתובתה פחותה ממאתים זוז ואמר תטול מה שכתב לה אמר לרבי מנא שב וחתום אמר לה אשוי שיטתך וכה חתום לא רבי חייא דאמר בשם שמואל בשקל הקודש רבי אבודמא דציפורי בשם רבי חונה משם ויתור מעונה אשה שהיתה כתובתה פחותה ממאתים תטמין כתובתה כדי שטיטול בשקל הקודש אמר בשם ר' חונה במקום שאין כותבין כתובה אבל במקום שכותבין כתובה מה דו מפקא היא גובה אמר ר' יוחנן ותני כן חרש שנשא פיקחת אין לה עליו מזונות ולא כתובה ואם מתה הוא יורשה שהיא רצתה לזוק לו נכסיה והוא לא רוצה לזוק לה בנכסיו פיקח שנשא חרשת יש לה עליו מזונות וכתובה ואם מתה אינו יורשה שהוא רוצה לזוק לה נכסיו והיא לא רצתה לזוק לו נכסיה וחרשת יש לה קניין ויש לה כתובה רבי ירמיה בשם רבי לעזר תיפתר כשכנסה פיקחת כנסה רבי יעקב בר אחא בשם רבי לעזר שכנסה פיקחת ונתחרשה מכל מקום לא פיקחת כנסה רבי יעקב בר אחא בשם רבי לעזר תיפתר שהיתה חרשת ונתפקחה כנסה פיקחת ונתחרשה שלא תאמר הואיל והיתה חרשת תחילה אין לה כתובה לפום כן צריך למימר יש

לה רבי יוסי לא אמר כן אלא אילו מי שבא על החרשת שמא אין לה קנס וכל שאין לה קנס אין לה כתובה א"ר יודן וכי בקנס הדבר תלוי הרי בוגרת אין לה קנס וכתובתה מאתים הרי בתולה מן הנישואין יש לה קנס וכתובתה מנה חרש או שוטה שכנסו פיקחת אף על פי שחזר החרש ונתפקח שוטה ונשתפה אין לה כתובה רצה לקיימה וכתובתה מנה רבי לעזר בשם ר' חנינה והוא שבא עליה משנתפקח ומשנשתפה אבל אם לא בא עליה משנתפקח ומשנשתפה אפילו כתובת מנה אין לה פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד רבי יוסי בשם ר' חייה בר אשי רבי יונה רב חייה בר אשי בשם רב למה זו דומה לעושה גומא בבשר וחוזר ומתמלא תני רבי חייה לעוכר את העין וחוזרת וצוללת א"ר יוסי מתניתא אמרה כן פחותות מיכן כנותן אצבע בעין אמר רבי אבין [תהילים נז ג] אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי בת שלש שנים ויום אחד ונמליכן ב"ד לעוברו הבתולין חוזרין ואם לאו אין הבתולין חוזרין:

4. יש לעיין בסוגיות הבבלי כתובות ט'. – י"ב:, נ"א., נ"ד: - נ"ז.

סוגיית י'. וראשונים שם.

חידושי הרמב"ן מסכת כתובות דף קי עמוד ב

נשא אשה בא"י וכו' רשב"ג אומר נותן לה ממעות קפוטקיא. איכא דקשיא ל"י כיון דסבר רשב"ג כתובה דאורייתא כסף צרי בעי למיתן לה משום דחמשין זוזי של צורי הוו ככסף של קנס וכדתניא בפ"ק (י' א') כמוהר הבתולות וכו' מכאן סמכו חז"ל לכתובת אשה מן התורה. ולאו מילתא היא דרשב"ג לאו ככסף קנס קאמר אלא מדאמר רחמנא כמוהר הבתולות ואפקיה בלשון מוהר משמע דלכולן יש להן מוהר ולאו כסף מוהר הבתולות קאמר, תדע שהרי כתובת אשה בזיבורית לדברי הכל ואונס ומפתה בעדית כדאיתא בפרק ארבעה אבות נזיקין (ה' א'), ועוד תדע דאי לרשב"ג סלע צרי היא אף על פי שפיחת בפירוש לא עשה כלום דהא קסבר כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל וכתובה דאורייתא מאתים צרי, ומשמע דאפי' לרשב"ג אסמכתא דרבנן היא דהא סמכו קתני ואף על גב דכתובת אשה מן התורה קאמר הלכה למשה מסיני כמו שאר תורה שבע"פ קאמר, כדאמרינן במס' חולין מנין לבדיקת סכין לחכם מן התורה ואף על גב דמדברי קבלה גמר לה, ותניא בתוספתא רשב"ג אומר כתובת אשה וב"ח במקום הנישואין, דאלו מהלכה או מדבר תורה כל מוהר שהסכימו בסך שניהם הוי מוהר ואתו רבנן ותקנו להם סך מאתים דינרין שלהם כלומר מנה מדינה כנגד מאתים שקבעה תורה בשלה גבי אונסין, ואנן קי"ל כרבנן ובכוליה תלמודא אמרינן כתובה מ"ט תקינו רבנן, וכן פסקו רבינו הגדול וכל הגאונים ז"ל, ואי קשיא לך האמר ר' יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו, לא תקשי לך חדא דאין סומכין על הכללות וסוגיין כרבנן הוי, ועוד דליתא להווא כללא ואמוראי פליגי בה אליבא דר' יוחנן ולית הלכתא כמאן

דכייל להווא כללא בפ' המדיר (ע"ז א') ובפ' המפקיד (ל"ח ב') וכדכתב רבינו הגדול ז"ל בפ' גט פשוט דהאי כללא לאו דוקא ולא סמכין עליה.

ויש שפירשו דמתני' דוקא היכא דאמר לה מטבע היוצא אבל כתב לה מטבע סתם מנה מדינה יהיב לה דהוא שמינית שבצורי. ולא נ"ל אלא חכמים תקנו לבתולה מאתים של מדינה וכך היא גובה במפרש או במקום שאין כותבין וכיוצא בזה אבל כתב מאתן זוזי וכתוב בה בבבל גובה ממעות בבל או מן המקום שנכתב כשאר שטרות או במקום שגרשה שכך קבל עליו כשכתב סתם ובלבד שלא יפחות מקיצותן של חכמים וכן נראה דעת הר"מ הספרדי ז"ל, והני אינשי דכתבי כסף זוזי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא טעותא היא בידיהו ואי משום כתובה ידיהו לא גביא מינייהו אתתא ולא מידי דמן התורה לא מחייב לה ולא מידי וגביא מתקנתא דרבנן במקום שאין כותבין, ובירושלמי פ"ק דמכילתין גרסינן כתובתן מאתים וכו' רב הונא בשם שמואל בשקל הקודש רבא בר ביבא אמר מטבע היוצא, פי' מנה מדינה שהוא מנה היוצא באותו זמן, מתני' מסייע לרבא בר ביבא חמש סלעין וכו' חמשים של אונס ושל מפתה וכו' כולם בשקל הקדש במנה צורי ולא תנא כתובת אשה עמהן א"ר אבין כלום למדו לכתובת אשה אלא מאונס ומפתה מכיון דתנא אונס ומפתה כמאן דתנא כתובת אשה עמהן, עד כדון בתולה אלמנה אמר רבי דיה לאלמנה שתטול מחצית מבתולה א"ר חייא בר אדא אפי' ניתני כתובת אשה עמהן לית כל אילין רבנן פליגין ר"ח ור' יונתן תרוויהו מרין מטבע היוצא ר' יהושע בן לוי אמר מטבע יוצא ר' יעקב בר אחא ר' שימי ורשב"ל בשם ר' יודן נשיא מטבע יוצא אמר ר' יוחנן סלעין סבירניות מהגניות ירושלמיות, פי' מטבע פחות והוא מטבע יוצא של מדינה אילין אמרין הכין אילין אמרין הכין אלא אף הוא הדר וסבר דכותיהון, פי' רב הונא דאמר לעיל בשקל הקדש חזר ואמר מטבע יוצא כדמפרש ואזיל. אתא עובדא קמיה דר"ה באשה שהיתה כתובתה פחותה ואמר תטול מה שכתוב לה אמר לר' מונא סב וחתום א"ל אשוי שיטתך ונה חתים, לא ר' הונא דו אמר בשם שמואל בשקל הקדש והיאך עכשיו אתה אומר תטול פחות מכאן מפני שפחת לה, ר' אבודמא דציפורין בשם ר' חונא משום התניי, פי' שכיון שכתב לה פחות אינה גובה אלא מה שכתב לה, מעתה אשה שהיתה כתובתה פחותה ממאתים תטמין כתובתה בשביל שתטול בשקל הקודש פי' אלא ודאי הדר ביה וסבר מטבע היוצא וכן הלכתא. ולא תטעה במה שתמצא עוד בירושלמי אמרין בשם ר' חונא במקום שאין כותבין אבל במקום שכותבין מה דהיא מפקא היא גביא, דלאו אהא מילתא קאי אלא אמתני' קא הדר לומר שאם כתב לאלמנה מאתים גובה אותן וסוגיא דהתם מוכחא, וכללו של דבר בין שתאמר דרב הונא הדר ביה ואמר מטבע יוצא בין לא הדר ביה קי"ל כמ"ד מטבע יוצא דרבים נינהו, ועוד דמתני' היא דאמר נותן לה ממעות ארץ ישראל ואי מטבע צרי הוא חייב לה אם פחת נמי תנאו בטל או שבעילתו מ"מ בעילת זנות לפום גמרא דילן דקי"ל כר' מאיר אלא ודאי מנה מדינה הוא וכן כתבו כל הגאונים ז"ל.

מדקאמר חכמים תקנו לבנות ישראל מאתים משמע דכתובה דרבנן דקי"ל כרב נחמן בדיני וכן משמע ביבמות פרק האשה רבה (דף פט א) דקאמר האשה שהלך בעלה למדה"י ואמרו לה מת בעליך ונשאת ואח"כ בא בעלה דאין לה כתובה מזה ומזה ומפרש התם טעמא מאי תקינו רבנן כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה וכו' אלמא דסתמא דהש"ס קסבר דכתובה דרבנן וכן סתם מתני' לקמן פרק נערה (דף נא א) לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה מפני שהוא תנאי ב"ד וגם מדגביא מן הזיבורית אלמא מדרבנן היא ותימה על מה שנהגו לכתוב בכתובות באשכנז ובצרפת כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא. אומר ר"ת ז"ל דסמיכין אדרשב"ג דאמר בפרק בתרא דמכילתין (דף קי ב) נשא אשה בקפוטקיא וגירשה בא"י נותן לה מעות קפוטקיא ומפרש בגמ' משום דקסבר כתובה דאורייתא היא וקי"ל כ"מ ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו. *ועוד הביא ראייה דלקמן פרק אלו נערות (דף מ א) קאמר ר"א יתומה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקאמר רבה בב"ח אר"י ר"א בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה ומסיק רב התם הלכה כר"א וכיון דס"ל כר"ע א"כ דרש כר"ע אשר לא אורשה לג"ש למילף אונס ממפתה ומפתה מאונס ורבי יוסי הגלילי דפליג אדר' עקיבא מקיש אונס למפתה מכמוהר הבתולות וא"כ צריכין לומר דר"ע הוה דריש כמוהר הבתולות לכדדריש ליה הכא ברייתא לכתובת אשה ומיהו למה שפרש"י דדריש הכא מלישנא דכמוהר הבתולות א"כ ליכא לאוכוחי מידי דר"ע ור"י הגלילי לא איירו למידרש לישנא דמוהר אבל לא נהירא האי פירושא למידרש כתובה דאורייתא מלישנא דמוהר אלא נראה לפרש כן שיהא זה כמוהר הבתולות דהיינו כתובת האשה ונראה כאילו בא ללמד מכתובת אשה ונמצא כתובת אשה למד מכאן מה כאן חמשים דילפינן מג"ש אשר לא אורשה אף כתובה חמשים ותימה מ"מ קשה הילכתא אהילכתא דקי"ל הילכתא כר"נ בדיני וי"ל דלית הילכתא הכא כר"נ דאשכחן רב אשי דהוא בתראה ולא סבירא ליה כוותיה דמתרץ לקמן בברייתא (דף יב א) כל שלא מושמש אינו יכול לטעון טענת בתולים משום דחיישינן שהוא מכחיש ולא אמרינן חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה והא דאמרינן בפרק האשה מאי טעמא תקינו רבנן כתובה וכו' ה"פ מ"ט תקינו רבנן כתובה היכא דתקינו כגון באלמנה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. ור"ח ז"ל פירש דקי"ל כרב נחמן דאמר כתובת אשה דרבנן ואף על גב דאמרו כ"מ ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו הכא לית הילכתא כוותיה דאמרינן בפ' בתרא (דף קי א) לאפוקי מדרשב"ג ולא ראייה היא דטובא אשכחן בהש"ס לאפוקי וקי"ל הילכתא הכי. בגיטין (דף פה ב) לאפוקי מדרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח ובפרק הזהב יש הרבה כאלו. ועוד הא דלקמן ברייתא היא ואי ברייתא פליגא עליה אין זו הוכחה שלא יהא הלכה כמותו. כל הגאונים הסכימו דכתובת אשה מדרבנן וגובין לה חמשין כסף סלע מדינה שמינית של סלע צורי וראיתי מפרשים דאפילו הרגילו לכתוב דחזו ליכי מדאורייתא מוזדו דכתובת אשה דרבנן וחכמים תקנו חמשים כסף מדאורייתא פירוש משקלים האמורים בתורה משום שלא תהא קלה בעיניו

להוציאה ואסמכוה אקרא דכמוהר הבתולות מ"ה = משום הכי = נהיגי למיכתב דחזו ליכי
מדאורייתא שלא יטעה אדם לומר כיון דמדרבנן היא לא תגבה אלא נ' סלע מדינה ודברים של
טעם הם והכותב כסף זוזי מאתן דחזי ליכי לא הפסיד:

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף כז עמוד א

ואלו שב"ד כו'. ת"ר: איש - מה ת"ל איש איש? לרבות אשת חרש, ואשת שוטה, ואשת
שעמום, ושהלך בעלה למדינת הים, ושהיה חבוש בבית האסורין - שב"ד מקנין להן לפוסלן
מכתובתן,

תוספות מסכת סוטה דף כז עמוד א

איש איש לרבות אשת חרש וכו' - נראה דעיקר קרא לא איצטריך אלא לאוסרה לבעל ולבועל
ע"י קינוי זה אבל משום לפוסלה מכתובתה לא צריך קרא דהא אפילו רבן שמעון בן גמליאל
דאמר בפרק בתרא דכתובות (דף קי:) כתובת אשה דאורייתא לאו ממש דאורייתא אלא אית
ליה סמך מדאורייתא כדאמרין התם בפ"ק (דף י.) מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן
התורה אלא תנא דנקט כתובה מילתא אגב אורחיה קמ"ל דעוברת על דת צריכה התראה
להפסיד כתובתה.

ר"ן כתובות ק"י.

עיין רמב"ם ספר המצוות לא תעשה שני"ה וכן במצוות בפתיחת הלכות אישות וזאת לכאורה
בניגוד לדבריו בפרק י' מאישות הלכה ז'.

5. בביאור הגר"א סימן ס"ח סק"י כתב טעם שאינו נאמן על תוספת הכתובה משום דהוי

כהתחייבות ומתנה וממילא חיובו מדאורייתא.

ועיין בדברי הבית יוסף בחו"מ סימן צ"ז (אות מ"ב) שאף למאן דאמר חיוב מזונות מדרבנן
מכל מקום אם כתב לה כתובה מתחייב מדאורייתא. וכן כתב בפני יהושע גיטין ל"ה. ועיין בבני
אהובה פרק י"ב מהלכות אישות הלכה ב' שתמה על דברי הבית יוסף וכתב שכיוון שחיובו
מתקנת חכמים אף שכותב חיובו אין בדעתו להתחייב אלא מתקנת חכמים. ועיין שו"ת עין
יצחק אבן העזר סימן ע"ט סק"א.

שו"ת עין יצחק חלק א - אבן העזר סימן עט אות יא

וראיתי בפני יהושע אשר איני זוכר כעת מקומו דאם ארוסה לית לה כתובה והבעל כתב לה מעצמו דאז אינו זוכה אבי' בהכתובה משום דהוי כמתנה אשר אינו זוכה האב במה שנותנין לה במתנה. וכן כתב בגיטין (ל"ה ע"א) ד"ה אי משום שאם כתב לה או שיש לה ע"פ תנאי ב"ד לא גרע משאר חוב. ונראה מדבריו דהוי דאורייתא. ויש לעיין בח"מ וב"ש סימן ל"ז ס"ק א' ובפסק הרמב"ם פ"י מה' אישות ה' י"א דאין לארוסה כתובה רק בדכתב לה ומ"מ פסק בפ"ג ה' י"א דהכתובה לאב אבל מדברי הפ"י כתובות (דף מ"ג) ד"ה רבה ורב יוסף נראה ברור דאם כתובה מדרבנן אז גם בכתב לה הבעל כתובה לא הוי רק דרבנן והאב זוכה בהכתובה מדרבנן. ולא דמי לארוסה דלית לה כלל ומה שנותן לה מדעתו דמי למתנה. אבל היכא שמחויב בדרבנן ונתן לה נתן רק לצאת ידי חובתו ועיקר חיובו אינו אלא מדרבנן. ומדברי הרמב"ם פ' כ"ד ה' ג' מה' אישות ומדברי המחבר סי' ס"ח סעי' ח' ומכתובות (דף ק"י) ומדברי הרמב"ם וכל הפוסקים בהענין דנשא אשה בא"י נראה ברור שגם אם כתב לה כתובה לא הוי אלא דרבנן וכן נראה מדברי הט"ז אה"ע סי' צ"ו ס"ק ט"ו דאף בכתב לה לא הוי רק דרבנן. וכן יש להעיר דכל דבר שהאשה מפסדת אם זינתה לא הוי רק קנס דרבנן ומה"ת אינה מפסדת מאומה ולכן בקטנה שזינתה לא תפסיד מידי כמש"כ המהרי"ק דקטנה לאו בת עונשין היא. הנה התוס' סוטה (דף כ"ז ע"א) ד"ה איש איש כו' כתבו דלפוסלה מכתובתה לא צריך קרא דכתובה לא הוי רק דרבנן. דלכאורה י"ל דהנ"מ לענין מזונות שזה מה"ת כמו שפסק הרמב"ם פ' י"ב מה' אישות ה' ב'. אלא ודאי דלזה אין אנו צריכין לקרא דהא בידי הבעל לפטור את עצמו באם רוצה לתת לה גט וממילא יופטר ממזונותיה כמש"כ למעלה. אבל יכול להיות דלותה ואכלה או שתובעת ממנו מזונות מהימים שאחרי הסתירה דבזה לא יכול למיפטר נפשו במה שרוצה לגרשה עתה. וכן באם התחייב לתת לה כתובה מעצמו או שיש לה נכסי מלוג וצ"ב שאינם בעין וצריכין קרא לכל אלה אשר תפסיד האשה. וכעין זה כתבו התוס' גיטין (דף מ"ז ע"ב) ד"ה ולביתך כו'. וראיתי בפני יהושע אשר שכחתי כעת מקומו שכתב אשר אף בזמן התורה דלא הי' הבעל חייב בכתובה אבל אם כתב אז מעצמו הי' מחויב לשלם לה ככל חוב שמתחייב מעצמו. ובכל זה אין לנו פסוק מיוחד להפסיד לאשה שזינתה איזה דבר שבממון ממה שהבעל מחויב לה. וא"כ מה שמפסדת הדברים המבוארים בשו"ע אה"ע"ז סי' קט"ו הוי רק משום קנס חכמים וקטנה לאו בת קנסא היא והא דמפסדת הכתובה והתוספת זה לאו משום קנסא כמו שיראה המעיין במהרי"ק סי' פ"א.

ב. טעם תקנת הכתובה

1. שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (בבלי יבמות לט. נב., פט., כתובות יא., לט.; נד.,

פב.; בבא קמא פט.:)

ספר הלכות קצובות שימוש בית דין

[לב] כל אשה שמורדת על בעלה ואומרת אי איפשי בפל' בעלי בין יבמה בין חלוצה בין אשה אחרת נוטלת כל מה שהביאה מבית אביה בין מקרקעי בין מטלטלי שהם עומדים בעצמם הכל נוטלת אותם וזוזי חמשה ועשרים שאמרו חכמים שהם מאתים זוזים מדאורייתא **דמי בתולים** ומפסדת כל תוספת ותצא בגט.

ר"י מיגש הובא בשיטה מקובצת מסכת כתובות דף נו עמוד א

יש להשיב כי אמת דכתיבה מהניא מדרבנן ומתקיים התנאי ובטלה התקנה של רבנן כולה הני מילי כגון פירות דלא שייכי בבעילה כלל הילכך כי כתיב לה דאין לי פירות שתקנו לי רבנן בנכסין מתקיים התנאי ובטלה התקנה אבל גבי כתובה דשייכא בבעילה שהרי דמי הבתולים היא אם תכתוב לו שובר שכבר התקבלתי ממך הכל ואין לי עליך כלום והיא לא נתקבלה נמצאת בעילתו בלא כתובה כלל והוא לה בעילתו בעילת זנות הואיל והכתובה דמי הבתולים היא הילכך לא אפשר שלא ישאר לה עליו מנה שהוא דמי הבתולים כדי שלא תהא בעילתו בעילת זנות ואם התנית שלא ישאר לה עליו כלום תנאו בטל הוא ואפילו כתבה לו דבמנה האחר הוא שיש לה לכתוב לו התקבלתי ותמחול לו עליו הואיל ודבר שבממון הוא. עכ"ל ה"ר יוסף הלוי ז"ל:

ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק מט

ואפשר ללמוד ממעשה יהודה מדה חשובה ויושר משפט, וזה מאמרו תקח לה פן נהיה לבוז הנה שלחתי הגדי הזה, ובאור זה שבעילת קדשה קודם מתן תורה היה כבעילת האדם אשתו אחר מתן תורה, ר"ל שהיה מעשה מותר לא היה אדם מרחיק אותו כלל, ונתינת שכר המותנה עליו לקדשה אז, כנתינת כתובת אשה לה עתה בעת הגרושין, ר"ל שהוא דין מדיני האשה שחייב עליו לתת, ומאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוז, מלמד אותנו שעניני המשגל כולם ואפילו המותר מהם הוא בשת עליו לדבר בו, וראוי לשתוק ממנו ולהסתירו, ואפילו אם יגרום הפסד ממון, כמו שתראה יהודה עשה באמרו טוב שנפסיד וישאר לה מה שבידה משנתפרסם לבקש ונוסיף בושתי, זאת היא המדה אשר למדנו מן הענין ההוא. ואמנם היושר אשר למדנו ממנו, הוא אמרו לנקות עצמו מגזלתה ושהוא לא שנה ולא בטל מה שהסכים עמה עליו, הנה שלחתי הגדי הזה, אין ספק שהגדי ההוא היה טוב במינו מאד, ומפני זה רמז אליו ואמר הזה, וזהו היושר אשר ירשו מאברהם יצחק ויעקב, שלא ישנה אדם בדבורו, ולא יחליף תנאו ושיתן לכל איש חקו משלם, ושאין הפרש בין מה שיהיה בידו ממון חברו ע"ד

הלואה, או ע"ד פקדון, או על אי זה צד שיתחייב לו משכירות או זולתו, ושכתובת כל אשה כדין כל שכר שכיר, ואין הפרש בין כובש שכר שכיר ומי שיכבוש חקי אשתו, ואין הפרש בין עושק שכיר או מתעולל עליו להוציאו מבלי שכירות, או שיעשה כן עם אשתו עד שיוציאנה מבלי מוהר.

תוספות כתובות ל"ט: ד"ה טעמא

טעמא מאי תקינו לה רבנן כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה - אף על גב דבתולה יש לה כתובה מן התורה זאת בעולה היא ומיהו תימא דקא פסיק ותני דבכל ענין אין לה כתובה אפילו בא עליה שלא כדרכה ובתולה גמורה היא ויש לה כתובה מן התורה דהא אם בא עליה שני יש לה קנס ולא הוי טעמא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה תימא לר"י כיון דטעמא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אלמנה אמאי תקינו לה רבנן כתובה לא היה להם לתקן אלא לגרושה בלבד ואומר ר"י דמתוך שהוצרכו לתקן בגרושה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה תקינו נמי לאלמנה משום חינוא ומיהו לכתחילה לא היו מתקנים משום חינוא קשה לרשב"א הא דתניא בהחובל (ב"ק דף פט. ושם) וכן היא שחבלה בבעלה לא הפסידה כתובתה ופריך אמאי תזבין לכתובתה בטובת הנאה ותיתיב ליה בהאי חבלה ומשני הא מני רבי מאיר היא דאמר אסור לאדם שישהא את אשתו בלא כתובה אפילו שעה אחת והשתא כיון דטעמא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה תזבין לכתובתה על מנת שאם תתאלמן אבל אם יגרשנה יהא לה כתובה דהתם לא שייך משום חינוא ואומר ר"י כיון דבשאר נשים שייך חינוא אף על גב דבזאת לא שייך לא פלוג רבנן ואסור להשהותה בלא כתובה לר"מ וא"ת ואמאי תני הכא יצא כסף קנסה בכתובתה ליתני מת אין לה עליו כלום דהא לא תקינו רבנן לאלמנה אלא משום גרושה והכא מכח גרושה אין לתקן לזאת דהא לא מצי לגרשה ואור"י דה"נ כיון דשייך בה חינוא כמו בשאר אלמנות אין לנו לשנותה משאר אלמנות להכי איצטריך טעמא דיצא כסף קנסה בכתובתה ולא חשו במה דאין לה כתובה.

שיטה מקובצת מסכת כתובות דף לט עמוד ב

טעמא מאי תקינו לה רבנן כתובה. ואף על פי שכתובת בתולה דאורייתא לפי ר"ת ז"ל זאת בעולה היא. ומיהו תימא דקא פסיק ותני אין לה עליו כלום לא שנא אנסה כדרכה ולא שנא שלא כדרכה ובשלא כדרכה בתולה גמורה היא אפילו לענין קנס וכל שכן לענין כתובה. ונ"ל דלא קשה דהכא בין לרבנן בין לרבי יוסי מדאורייתא אין לה כתובה דכתיב כסף ישקול כמוהר הבתולות אלא כסף קנסה עומד במקום מוהר בתוליה ולא פליגי הכא אלא מדרבנן ורבנן סברי לא תקנו הכא כתובה דמ"ט דתקינו רבנן כתובה במקום שתקנו רבנן בבעולה. ואם תאמר כיון דטעמא דתקנו רבנן כתובה משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה [אלמנה אמאי תקנו לה

רבנן כתובה וי"ל מתוך שהוצרכו לתקן לגרושה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה] תקנו נמי לאלמנה משום חינא. ואם תאמר אמאי קתני מת יצא כסף קנסה בכתובתה ליתני אין לה עליו כלום כדקתני רישא. ויש לומר דנותן טעם לדבר שלא תאמר אמאי אין לה עליו כלום התינח גרושה שלא תקנו לה אלא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה והא לא מצי מפיק לה אלא במת למה נשתנית משאר נשים כיון דתקנו רבנן כתובה לאלמנה משום חינא והאי טעמא שייך נמי הכא אף על פי שלא תקנו בעלמא אלא אגב שתקנו לגרושה והכא אין לנו לגרושה מיהו כיון דשייך בה חינא כמו בשאר אלמנות אין לנו לשנותה משאר אלמנות הילכך הוצרך לטעם זה דיצא כסף קנסה בכתובתה ולא חשו אם אין לה כתובה. הרא"ש ז"ל:

ודעת ר"ח ז"ל דכתובת בתולה נמי מדרבנן והאריך בזה הרא"ש ז"ל בפסקיו לעיל פ"ק. ויש לי לפרש עוד דלעולם כתובת בתולה מדאורייתא וכמו שפירש ר"ת ז"ל ורבנן תיקנו לאלמנה נמי כתובה דומיא דבתולה שלא תהיה אשה בלא כתובה וכעין דאורייתא תקון וכל אשה בלא כתובה בעילתה בעילת זנות. ומיהו מדאורייתא אי הוה בעי הוה מצי למיתב לה כתובתה על השלחן ולהיות כתובתה תחת ידה ותקינן רבנן שלא יתן לה כתובתה בידה אלא יכתוב עליו כתובה בחוב ויהיו כל נכסיו אחראין לכתובתה וכדתנן לקמן בפרק האשה שנפלו כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ומיהו עיקר נתינת כתובה לאו מהאי טעמא הוא אלא כדכתיבנא ובהא פליגי ת"ק ורבי יוסי בר יהודה דבין למר ובין למר יצא כסף קנסה בכתובתה והוה ליה כאילו פרע כתובתה בשעת נשואיה וס"ל לת"ק דסגי בהכי אפי' מדרבנן דטעמא מאי תקינו רבנן כתובתה פי' שטר כתובה שיהא הכתובה עליו חוב ולא תהיה כתובתה על השלחן תחת ידה משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה פי' שאם תהיה כתובתה תחת ידה ולא יצטרך לפרוע לה מידי הרי תהא קלה בעיניו להוציאה לכך תקנו שתהא הכתובה עליו חוב והכא אף על פי שפורע לה הכתובה קודם דהיינו כסף קנסה לא תהיה קלה בעיניו להוציאה דהא לא מצי מפיק לה ורבי יוסי בר יהודה סבר הא נמי מצי מצער לה וכו' הילכך מלבד כסף קנסה דבעי למיתב לאביה צריך לכתוב עליו כתובת מנה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה כנ"ל. וניחא כל מה שהקשו התוס' ז"ל דוק ותשכח:

פני יהושע מסכת כתובות דף לט עמוד ב

בד"ה טעמא מאי וכו' אף על גב דבתולה יש לה כתובה מן התורה זאת בעולה היא ומיהו תימה וכו'. עד סוף הדיבור. וכל דבריהם בזה לפי שיטתם לעיל (דף י' ע"א) דאליבא דהלכתא כתובה דאורייתא ואפ"ה ההוא דהכא מדרבנן, מיהו מלשון המכילתא בפרשת משפטים משמע דלא מהני ההוא סברא דבעולה דאפ"ה כתובה זו מדאורייתא וז"ל שם ר"ע אומר וכו' מהר ימהרנה לו לאשה למה נאמר לפי שהוא אומר ונתן האיש השוכב עמה שומע אני כשם שבתפוסה נותן מיד כך במפותה נותן מיד ת"ל מהר ימהרנה לו לאשה מגיד שהוא עושה

עליה מוהר ואין מוהר אלא כתובה עכ"ל הרי למדנו דאע"ג דכבר היא בעולה אפ"ה כתובתה מאתים ומן התורה דעלה כתיב אם מאן ימאן כסף ישקול כמהר הבתולות, ובזה נתיישבו כל הקושיות שהקשו התוספות בזה הדיבור דהא דקאמרי רבנן יצא כסף קנסה בכתובתה היינו מדאורייתא דקנס היינו ממש תמורת הכתובה כדאשכחן במפתה אלא שעיקר החילוק ביניהם דבאונס זה עיקר הקנס שצריך ליתן לה כתובתה מיד ומפתה אם רוצה לישאנה עושה הקנס עליו מהר כשאר כל הנשים אלא דאפ"ה קנס קנסו הכתוב שיתן מאתים ואזלינן ביה בתר ביאה דמעיקרא, וכן נראה להדיא מלשון פרש"י בחומש פרשת משפטים, ולפי"ז הא דמסיק תלמודא הכא דטעמא מאי תקנו רבנן כתובה וכו' והא לא מצי מפיק לה לאו אטעמא דעיקר כתובה קאי דהא מדאורייתא קאמרי יצא כסף קנסה בכתובתה אלא דבעי לאסוקי מילתא דרבנן דהכא כו"ע אפילו למ"ד כתובה דרבנן ולר"מ נמי דקי"ל כוותיה לשיטת התוספות וסיעתייהו דכתובה דאורייתא אפ"ה איצטריך הכא להאי טעמא דהא קיימא לן נמי כר"מ דאסור להשהות את אשתו שעה אחת בלא כתובה ואפי' התקבלתי לא מהני כדאמרין בר"פ אף על פי [לקמן נ"ד ע"א]. וכולה משום האי טעמא דמסיק הכא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ולפי"ז לא הוי מהני באונס שיצא כסף קנסה בכתובה שנתן לה הכתובה קודם החופה דאפ"ה צריך לכתוב לה כתובה אחרת שלא תהא קלה להוציאה ועל זה מסיק שפיר דהא לא מצי מפיק לה. ובזה כוונתי לדעת הגדול מורי זקני ז"ל בספר מג"ש ותיתי לי שכל מה שכתבתי כאן קימתינהו לכולהו מסברא דנפשאי אלא שהאיר ה' עיני ומצאתי ראייה מלשון המכילתא דאיתמר משמיה דר"ע בן יוסף כוותיה מיהו לשיטת התוספות היה אפשר ליישב שיטת המכילתא דהא דקאמר התם דכתובת מפותה מדאורייתא היינו בפיתה מעיקרא לשם אישות אלא דאכתי למאן דמוקי קרא דוקא בפיתה שלא לשם אישות בפרק האיש מקדש תקשי. ואפשר דלהתוס' האי דרשא דמכילתא אסמכתא בעלמא היא כדאשכחן בכמה דוכתי ודוק:

בא"ד תימה לר"י כיון דטעמא וכו' אלמנה אמאי תקנו וכו' עכ"ל. ולמאי דפרישית בסמוך יש ליישב ג"כ דלמ"ד כתובה דרבנן נמי עיקר תקנתא דכתובה לאו משום האי תקנתא דשלא תהא קלה בעיניו תקנו אלא משום חינא בין באלמנה בין בבתולה ולמ"ד כתובת בתולה דאורייתא באלמנה משום חינא אלא הא דמסקינן בכמה דוכתי טעמא מאי תקנו חכמים כתובה שלא תהא קלה להוציאה היינו לענין שאסור לשהות עמה בלא כתובה ושלא ליחד לה מטלטלים בכתובה ושלא תמחול, כן נראה לי ודו"ק:

2. הפסד כתובה בזנות

רמב"ם פרק כ"ד מהלכות אישות הלכה ו' כתב בטעם שאין חייב לזונה כתובתה 'שמעשיה גרמו לה להאסר על בעלה' וברעק"א כתובות ל"ב: משום שאדעתא דהכי לא נתחייב הבעל. ובחידושי ר' שמואל כתובות סימן יג הביא מדברי מהרש"א כתובות ל': והפלאה כתובות נ"א: שמעשה הזנות עצמו גורם להפסד וכתב נפק"מ בספק זנות אם הוא כאיני יודע אם נתחייבתי או כאיני יודע אם פרעתיך. (עיין נתה"מ סימן ע"ה ה' ואגרות משה חו"מ סימנים כ"ד – כ"ה) (תקפו כהן סימן ק"כ בגדרי ספק ספיקא שאם מותרת לבעלה יש לה כתובה וממילא לא חשיב להוציא ממון, שמעתתא א' פרק כ"ד ובשערי יושר שער א' פרק כ' ד"ה ובספר תקפו כהן)

בחייב כתובה באשת כהן שנאנסה עיין רשב"ם בבא בתרא קמ"ה. ד"ה שנאנסה "וכיון דלא פשעה לא הפסידה כתובתה" וברן נדרים צ': "באשת כהן באונס דנהי דאסירא ליה אית לה כתובה דמציא למימר ליה אנא הא קאימנא וגברא הוא דנסתחפה שדהו שקדושת כהונתו גרמה לו שתהא אסורה לו דהא אונס בישראל משרא שרי הילכך מזלו גרם ומשום הכי יש לה כתובה"

ועיין עוד בדברי הגר"ש רוזובסקי המובאים בספר הזיכרון אהל אברהם עמ' תקי"ג – תקכ"ו. חידושי ר' שמעון סימן י"ח אות ה'. קהילות יעקב כתובות סימן י"א. וע"ע חידושי ר' ראובן כתובות סימן י"א – י"ד. שערי חיים כתובות סימן כ"ח.

קובץ שעורים בבא בתרא אות תקה

[דף קמה ע"א] באשת כהן שנאנסה דאינה מפסדת כתובתה כתב הרשב"ם מפני שלא פשעה, וקשה דבשיליה נדרים קאמר טעמא משום דאנא הא חזינא, ופירש הר"ן משום דקדושת כהונתו גרמה לו דהא אונס בישראל שרי, ומשמע דאילו היה אונס אסור בישראל היתה מפסדת כתובתה גם באונס, והטעם משום דליכא חיוב כתובה אלא היכא שהבעל מגרש מדעתו, אבל אם הגירושין בגרמתה שאינו יכול לקיימה אינו חייב בכתובה, ואין הטעם דקנסין לה להפסיד כתובה בשביל שזינתה, אלא דבכה"ג ליכא חיוב כתובה כלל, ומה"ט ל"ק דנימא קלב"מ בזינתה, ולא תפסיד כתובה כיון דאיכא חיוב מיתה, דאינה מפסדת בשביל מעשה הזנות, אלא דמעיקרא לא נתחייב בכה"ג, וא"כ אין הטעם משום דבאונס לא פשעה. ונראה דבזינתה יש שני דברים המפסידין כתובתה (א) מפני שאסרה עצמה עליו, ומה"ט גם אם אסרה עצמה בנדר ג"כ מפסדת כתובתה, למ"ד היא נתנה אצבע בין שיניה, כתובות ע"ב, (ב) אפילו אם לא נאסרה עליו מ"מ מפסדת מפני פריצות. כמו ביוצאה וראשה פרוע, ואף דהתם בעיא התראה, סוטה כ"ה, אבל זינתה חמיר טפי ולא בעיא התראה, ומה"ט גם אלמנה לכה"ג שזינתה מפסדת כתובתה, אף דהזנות לא גרם איסור, דהא אסירא וקיימא גם קודם שזינתה, אלא דמפסדת מפני פריצותה, ובזה יש לחלק אם פשעה או לא דאלמנה לכה"ג

שזינתה באונס, אינה מפסדת מפני שלא פשעה, ואין כאן פריצות, אבל כשזינתה ברצון מפסדת מפני פריצותה, ואין להקשות דבכה"ג נימא קלב"מ, דגם בזה י"ל דאין ההפסד בשביל מעשה הזנות, אלא דמזה מוכח שהיא פרוצה ומפסדת מפני פריצותה, ולפי"ז אלמנה לכה"ג שאסרה עצמה בנדר אפשר דאינה מפסדת, כיון דאסירא וקיימא, ומ"מ אינו מוכרח, די"ל דגם בכה"ג מפסדת, מפני שאסרה עצמה עליו, כיון דהמעשה מצ"ע יש בכחה לאוסרה לבעלה, אילו לא היתה אסורה מעיקרא.